

Et skuespill - og en virkelighet

bakgrunn

Skuespillet «Kindertransport», som handler om overlevelse og skyldfølelse, har klare paralleller til Madeleine Albrights historie.

Madeleine Albright, president Clintons nyutnevnte utenriksminister og den første kvinne som innehar en så høy stilling i noen amerikansk regjering, «forfølges av sin fortid». For å unnsilpe forfølgelse i hjemlandet Tsjekkoslovakia konverterte hennes foreldre i nazitiden fra den mosaiske til den katolske tro. Datteren var da et par år gammel, og ble oppdratt som god katolikk, helt ukjent med sin jødiske bakgrunn og med at tre av hennes besteforeldre ble myrdet i konsentrasjonsleirene Auschwitz og Theresienstadt. Foreldrene ville ikke skake opp barnet ved å fortelle om sine egne foreldres grusomme skjebne.

5. februar kom Washington Post med «avsløringen». Den fikk like store oppslag som presidentens beretning om rikets tilstand samme dag, og herjer fremdeles overskriftene. Madeleine Albright bar, uten å vite det, en jødisk arv. Samtidig kom mistenkeliggjørelsen. Kan det være mulig at hun ikke visste? Kan man stole på et menneske som ikke kjenner, subsidiært ikke aksepterer sin familiebakgrunn? Er hun et psykiatrisk tilfelle med fortrenning som hovedproblem? Er hennes situasjon en privatsak eller er den full av politiske konsekvenser, for eksempel i Midt-Østen?

Hva har så Madeleine Albright eventuelt gjort seg skyldig i? Overlevelse? Spørsmålene minner meg om problematikken i Diane Samuels gripende drama «Kindertransport» som ble spilt med stor suksess i London i hele fjor høst, og som med sin nybakte aktualitet kunne tåle oppset-

UKJENT MED SIN BAKGRUNN. USAs utenriksminister Madeleine Albright var bare et par år gammel da hennes foreldre konverterte fra den mosaiske til den katolske tro for å unnsilpe nazifølgelsene i Tsjekkoslovakia. Foto: NTB

ning hvor som helst - gjerne i Washington og Oslo. Skuespillet er dedisert alle de jødiske «Kinder», over 10 000 barn, som etter Krystallnatten i november 1938 av fortvilte foreldre ble sendt alene med tog ut av den nazifiserte del av Europa til noe mer vennligsinnet land, for eksempel England.

Hemmeligholdt

Et av dem, Bertha Leverton, samlet for ca. 10 år siden mange av disse menneskenes egne beskrivelser av sine skjebner i en 420-siders bok, «I Came Alone - The Stories of the Kindertransport», og på grunnlag av boken ble det senere også arrangert en stor utstilling. Boken, utstillingen og skuespillet avslører i hvor stor grad disse barna som vokste opp har hemmeligholdt sine skjebner for sine egne familier. Mange av dem innrømmer at de følelsene de har slitt mest med, i tillegg til skyldfølelse over at de lever,

er et veldig raseri over at foreldrene sendte dem fra seg dengang.

Samuels stykke foregår på et loft og beveger seg sømløst i tid, parallelt i Wien 1938 og i London i 80-årene. I Wien tar en mor farvel med sin ni år gamle datter Eva, forsøker fortvilet å få henne til å forstå hvorfor hun må reise alene, lover at de snart skal møtes igjen. I London skal 18 år gamle Faith flytte hjemmefra, og når hun leter etter gamle kopier og gryn på loftet finner hun en slitt pappkoffert med tyske dokumenter og engelske naturaliseringspapirer, øverst en nummerlapp til å henge om halsen. Langsomt avsløres at det østerriksk-jødiske barnet Eva er identisk med den katolske, engelske moren Evelyn.

Rottefangeren

En marerittaktig skikkelse stiger stadig ut av skygene på loftet: Han er Rottefangeren fra Hameln - slem-

me barn som følger fløytetone hans ser aldri sine foreldre igjen - han er togkonduktør i Wien og ved evakueringen av engelske barn fra London under Blitzten, han er kommandanten ved seleksjonen i Auschwitz der togene kommer til sin absolutte endestasjon - og hver gang han blåser i fløyten griper en dødelig angst Eva/Evelyn. Vil ikke foreldrene ha henne? Har hun vært slem? Er alt hennes skyld?

I 1945, etter å ha sett filmavis fra Auschwitz, blir Eva til Evelyn. Da hennes egentlige mor mirakuløst vender tilbake fra leirene, fra de døde, straffes hun av datteren for å ha overlevet: Eva/Evelyn fornekter henne. «Dere skulle ha beholdt meg!» skriker hun til den utpinte moren.

18 år gammel lar Evelyn seg døpe. Hun har ny identitet. Hun er trygg. Men all hennes undertrykkede angst og skyldfølelse, den som på mange måter har gjort henne livsdyktig, er overført til datteren Faith. Det har skapt en dyp kløft mellom mor og datter. For Faith er det først et sjokk at hun er jødisk, dernest at moren har holdt tilbake sannheten om seg selv.

Sjokk

Da den amerikanske TV-serien «Holocaust» ble sendt i Israel i 1978, skapte den debatt på nettopp det grunnlag. Det viste seg at barn av overlevende fra konsentrasjonsleirene visste lite eller ingenting om sine foreldres opplevelser. Mange kom i sjokktilstand. Før og etter hver sending fikk publikum oppgitt telefonnumre der de kunne henvende seg med sine spørsmål, sin fortvilelse og sine bønner om hjelp. Team med leger, psykiatere og forskere utførte et godt organisert hjelpearbeid.

Det viste seg også at de som hadde vært i leir var for

BRENNAKTUELT. Fra Diane Samuels skuespill «Kindertransport», som ble spilt i London i fjor høst. Julia Malewski i rollen som den jødisk-rumenske piken Eva, som blir sendt alene med tog ut av Nazi-Tyskland.

serien, mens enkelte lærere, estetiserende intellektuelle og historikere var mot, fordi den ikke var historisk uangripelig. Ikke overraskende påtok Hans Fredrik Dahl seg den historikerrollen i Dagbladet her hjemme.

Jeg så det tatovert nummeret på armen til den rumenske stuepiken på mitt hotellrom og spurte om hun så på Holocaust-serien. Hun trakk på skuldrene, smilte

og sa det var uøndtendig. Hun hadde vært der. Alle som ikke hadde vært der burde se den, men de ville så allikevel ikke fatte det ufattelige. Jeg spurte hvordan hennes liv hadde vært etterpå. Igjen trakk hun på skuldrene, denne gang uten noe smil.

- Jeg overlevet. Min to år gamle datter gjorde ikke det.

MONA LEVIN